

Hedendaags Erfgoed en verandering; twee zijden van dezelfde medaille

Nieuw wijkerfgoed maken om de wereld van morgen te veranderen

Door: Nicole van Dijk

Voortgekomen uit een samenwerking tussen Museum Rotterdam en stedelijk onderzoeksbureau Veldacademie, bestaat Stichting Wijkcollectie nu anderhalf jaar. Voordat de stichting was opgericht, was initiator van deze organisatie, Nicole van Dijk, werkzaam bij Museum Rotterdam als programmaleider Echt Rotterdams Erfgoed. Anderhalf jaar later is zij directeur-bestuurder van Stichting Wijkcollectie. Een organisatie die met vier vaste medewerkers en een schil van zeven flexibele zelfstandigen inmiddels in zo'n 20 wijken in Rotterdam werkt. In dit artikel is Nicole van Dijk aan het woord over de manier waarop zij bij Museum Rotterdam erfgoed programma's heeft ontwikkeld en hoe zich dat verder ontwikkelt bij Stichting Wijkcollectie. In dit artikel legt zij uit hoe aandacht genereren voor het hedendaags erfgoed en het uitwisselen van verhalen daarover een verandering in de wijk kan ondersteunen. Belangrijk in deze tijd waarin de erfenis van het neo-liberalisme, ongebreideld consumentisme en kapitalisme onze samenleving op verschillende fronten vast laat lopen. Een verandering waarbij nieuwe stemmen en andere narratieven boven komen.

Inspiratiebron

Voor mij is de filosofische studie *Vita Activa van Hannah Arendt (1958)* een grote inspiratiebron. Hierin bestudeert zij het actieve leven van mensen en maakt vervolgens een drie-indeling. Ze onderscheidt de arbeidende, de werkende en de handelende mens waar zij de volgende activiteiten aan koppelt.

De arbeidende mens bedient de lichamelijke behoeften om in leven te blijven en ons voort te planten. Dit is cyclisch, dus moet steeds weer opnieuw gedaan worden. Een brood bakken is werken, een brood consumeren is bij Arendt ook werken. Dit werken moeten we blijven doen tot onze dood.

De werkende mens maakt die objecten en gebruiksvoorwerpen die het leven aangenamer te maken. Objecten waarmee we ons omringen, die we gebruiken en die op een gegeven moment verloren gaan; stoelen, tafels, computersoftware, allerlei apparaten maar ook diensten.

De activiteit die ons tot mens maakt is handelen en speelt zich af tussen mensen. De omgang van mensen met elkaar is geen werken, geen werken, maar handelen. Het is bij uitstek datgene wat ons onderscheidt van dieren. Alleen mensen kunnen iets nieuws beginnen waar anderen weer op kunnen reageren. Alleen mensen kunnen zo verhalen vormen.

Werken is noodzakelijk, werken is nuttig, handelen staat ten dienste van vrijheid en betekenisgeving. Handelen maakt het leven zinvol. Arendt ziet handelen altijd als iets dat in relatie tot en met anderen gebeurt. In isolement is ieder handelen zinloos omdat de reactie

van de ander een handeling beteken is geeft. Actie en reactie vormen de verhalen van een handeling die altijd weer verder ontwikkelt.

Het kunst- en erfgoedobject

De oplettende lezer zal zich afvragen wat in dit betoog de status is van kunst- of erfgoedobjecten? In tegenstelling tot de gebruiksobjecten zijn dit objecten die overleven omdat zij niet slijten door gebruik en dat is precies de bedoeling. Ook objecten die als erfgoedobject worden gezien, worden niet meer gebruikt maar zorgvuldig bewaard zodat zij ons zo lang mogelijk blijven omringen. Waarom? Deze objecten dragen de betekenis van het voorbijgaande handelen in zich. Handelen is iets wat tussen mensen gebeurt, immaterieel en voorbijgaand. De culturele objecten verwijzen naar dit handelen en laat ons het betekenisvol handelen opnieuw beleven. Als we ernaar kijken, staan we er bij stil, kunnen we het nogmaals meemaken of worden we geïnspireerd tot, wederom, handelen, we reageren.

Verhalen

De afgelopen jaren ben ik de verhalen die wij ophalen steeds meer gaan zien als vertellingen over handelen tussen mensen. De initiatieven die wij volgen in zowel het Echt Rotterdams Erfgoed als de Wijkcollectie zijn verhalen over het handelen van mensen in de stad. Bewoners die iets anders willen, hun ideeën omzetten in acties en samen met anderen iets nieuws beginnen. Betekenisvolle handelingen tussen mensen die, als je ze ontrafelt, laten zien hoe de stad er nu voor staat én de richting tonen waar bewoners naar toe bewegen. Naar mijn idee is dit het betekenisvol hedendaags erfgoed van de stad. Niet de residuen van arbeiden of de gebruiksobjecten van werken, maar de verhalen over ons handelen. Kunstobjecten en erfgoedobjecten kunnen daarbij een materialisatie zijn van dat handelen. Het herbeleven van dit betekenisvol handelen kan echter ook door de verhalen te delen en dat is precies wat we op verschillende manieren doen met de Wijkcollectie en Het Echt Rotterdams Erfgoed.

Echt Rotterdams Erfgoed

In de zomer van 2016 werkte ik bij Museum Rotterdam. Ik vroeg de Rotterdams Bulgaarse Kamen Vladimirov met wie we samenwerkten in een participatietraject, wat hij nou van zichzelf in het museum zou willen zien. Hij antwoordde: "Mijn bus". In zijn Volkswagen Transporter uit 1992 kon hij negen mensen vervoeren. Kamen reed tienduizenden kilometers met de bus, bracht er dagen in door. Onderweg van Rotterdam naar Bulgarije en weer terug. Samen met familie en vrienden. Zijn idee over Rotterdam werd steeds completer tijdens de busreizen.

Omdat Kamen de bus nog gebruikte kon deze niet als collectiestuk worden opgeborgen in het depot. Om de band met Kamen en zijn gemeenschap te koesteren en zijn verhaal te erkennen als belangrijk onderdeel van de stadsgeschiedenis, vonden we dat zijn verhaal zichtbaar moest zijn en vastgelegd moest worden. We introduceerden de naam 'Echt

Rotterdams Erfgoed', lieten een sticker van een beeldmerk maken en plakten die op de bus. Vanaf oktober 2016 was de bus van Kamen Echt Rotterdams Erfgoed nummer 0001. Dit eerste Echt Rotterdams Erfgoed werd behandeld als een volwaardig collectie-item: met een nummer, een foto en een beschrijving in het registratiesysteem van het museum. Het was het begin van meer.

De raad

Een onderdeel van de werkwijze is de Raad Echt Rotterdams Erfgoed. Een groep van enthousiaste en vrijwillige Rotterdammers, de experts en ontwikkelaars van het Echt Rotterdams Erfgoed. Door Rotterdammers worden honderden potentiële collectiekandidaten genoemd. De raad bepaalt democratisch wie of wat in de collectie thuishoort.

De raad weegt de volgende criteria mee.

Het initiatief:

- Is Rotterdams en dus herkenbaar voor Rotterdammers of de Rotterdamse gemeenschap

Is Actueel

- Staat open voor verbinding
- Is inspirerend en pioniert
- Is verbonden aan een gemeenschap
- Zet zich in voor andere gemeenschappen die verbonden zijn aan Echt Rotterdams Erfgoed

Inmiddels zijn op deze manier 100 verhalen over initiatieven, gemeenschappen of individuen benoemd tot Echt Rotterdams Erfgoed van de stad. Van een huiswerkklas, tot een circulaire oesterzwamkweker tot de Rotterdams-Marokkaanse Burgemeester van de stad.

De Wijkcollectie

Op het moment dat Museum Rotterdam in 2020 het nieuws ontving dat zij met een halvering van de subsidie verder moest gaan, had dit gevolgen voor de geplande tentoonstellingen en projecten. We richtten een stichting op die een door fondsen gehonoreerd project 'de Wijkcollectie' ging uitvoeren. Deze stichting neemt nu ook de verdere ontwikkeling van Echt Rotterdams Erfgoed op zich, in samenwerking met Museum Rotterdam.

Stichting Wijkcollectie richt zich op het verbinden en inspireren met de verhalen over het betekenisvol handelen van Rotterdammers. In verschillende wijken werkt de stichting samen met bewoners om een collectie van belangrijke wijkverhalen te maken: het wijkerfgoed.

De verhalen van een wijkcollectie:

- spelen zich af in de wijk
- gaan over iets wat nu gebeurt in de wijk
- dragen bij aan het samenleven in de wijk

Een wijkcollectie levert mooie verhalen op die het verdienen om te worden gedeeld met een

breder publiek. Via VerhalenCafés, VerhalenTafels, VerhalenWandelingen, Wijkmusea en Wijkfilms maakt Stichting Wijkcollectie samen met bewoners een podium voor deze verhalen. Het draagt bij aan (h)erkenning en verbinding tussen mensen in de wijk en de stad.

De Wijkcollectie-methode

1. Verzamelen van verhalen

We beginnen in een wijk vaak met de organisatie van een VerhalenCafé of een VerhalenWandeling. Via via komen we met allerlei bewoners in contact en horen veel wijkverhalen. Mensen die hun verhaal willen delen worden onderdeel van de collectie. Hun verhaal wordt opgenomen op de manier die zij kiezen. Met een interview, fotografie, een gedicht, soms met een korte film of audio-opname. We fotograferen mensen altijd met het wijkcollectielogo waarop het nummer wordt genoteerd dat zij krijgen in de collectie.

2. Borgen van deze informatie en documentatie

Alle informatie en verhalen bewaren we in onze interne database. Op onze website www.wijkcollectie.nl delen we de verhalen uit de verschillende wijkcollecties. Op dit moment werken we aan een transitie naar een verhalendatabase waar bewoners kunnen bijdragen en onderzoek mee kunnen uitvoeren.

3. Delen van verhalen

De verhalen vormen altijd de basis van de wijkcollecties in de wijken waar we werken. Maar uiteindelijk gaat het om het delen van verhalen met kunst en cultuur als instrument. Om hiermee hernieuwd aandacht te geven aan een verhaal en daarmee het handelen van bewoners weer verder te brengen. Immers hoe meer mensen het horen, hoe meer mensen in de gelegenheid zijn te reageren op het verhaal. Met online VerhalenCafés, VerhalenTafels (kleinschalige bijeenkomsten waar dieper op een verhaal wordt ingegaan) en VerhalenWandelingen hebben we met veel mensen de verhalen kunnen delen. Inmiddels zijn in twee wijken mobiele WijkMusea geïntroduceerd en werken we in een andere wijk aan een wijkspelfilm. Daarnaast werken we samen met 4 kunstenaars die werken aan kunstobjecten over of geïnspireerd op de wijkverhalen in samenwerking met bewoners.

Voorbeelden van verhalen

Wijkcollectie BoTu 004 Het Bollenpandje, v.l.n.r Tonny, Carolina, Luisa, Sharmila

Het Bollenpandje is een initiatief van Tonny van Sommeren. Zij is hier eind 2020 mee begonnen. Maar werkt er nu met meer anderen uit de wijk aan. In het 'Bollenpandje' aan de Rosier

Faassenstraat 22 willen ze een ontmoetingsplek voor mensen uit de buurt zijn. Om de wijk te vergroenen en verbinden. Tonny vertelt: “We delen stekjes en bloembollen uit. Uit vragen en ideeën van wijkbewoners komen de activiteiten en het programma in het Bollenpandje voort, de bewoners bepalen wat belangrijk is.”

Wijkcollectie Botu nr. 0036

Foto: Stichting Wijkcollectie

Wijkschoonmaker: Luisa Maria dos Santos Goncalves

Luisa werkte 23 jaar in de thuiszorg in de wijk BoTu. Kreeg artrose, werd afgekeurd en moest op zoek naar een andere baan. Maar dat was lastig gezien haar lichamelijke klachten.

Luisa zag het vuil in haar wijk en besloot daar zelf wat aan te gaan. Van de gemeente kreeg ze een karretje omdat ze de vuilniszakken niet meer kan tillen. Inmiddels is ze een vertrouwd gezicht in de wijk geworden. Dagelijks loopt ze door de straten en ruimt ze allemaal op.

Het karretje staat als miniatuur in de

museumbox in een van de twee wijkmusea van de Wijkcollectie, symbool voor haar band met de wijk en de andere bewoners. “Ik vind het heerlijk om de hele dag buiten te zijn en de straat schoon te maken. Maar vooral om contact te maken. Vroeger liepen ze me voorbij, nu groeten ze me allemaal’.

Verhalen creëren urgentie en initiëren verandering

Uit de verhalen en initiatieven van bijvoorbeeld Tonny en Luisa, zien wij dat ze betekenisvol handelen. In relatie tot anderen brengen zij iets nieuws in beweging, omdat zij denken dat het anders kan, beter. Anderen reageren daarop, bezoeken het Bollenpandje, leren eindelijk de burens kennen en ervaren minder isolement en meer sociale samenhang in de wijk. Ze gaan in gesprek met wijkopruimer Luisa, leren dankzij haar meer over de wijk, of worden geïnspireerd zelf ook hun wijk schoon te houden.

Het handelen van Luisa en Tonny staat niet op zichzelf. In elke wijk, buurt of straat in de stad zijn initiatieven te vinden van individuen of collectieven die handelen naar iets wat hen opvalt of ontbreekt op lokaal niveau. Samen vormen de verhalen een reeks die als hedendaags erfgoed van de wijk iets over het dagelijks leven in de stad vertelt. Het is een vorm van kritisch burgerschap, essentieel voor de ontwikkeling van een sociaal-rechtvaardige stad voor en door bewoners. Niet alleen vestigen de verhalen de aandacht op

zaken die anders kunnen, ze creëren urgentie voor het aanpakken hiervan en initiëren verandering.

Opvallend is dat veel mensen zelf niet beseffen dat ze zoveel waarde toevoegen met hun handelen. Daarom benoemen we als Stichting Wijkcollectie deze verhalen tot wijkerfgoed. We geven het een podium en daarmee ondersteunen, versnellen en vergroten we waar mogelijk de verandering die bewoners met hun handelen nastreven. Met bewoners praten over hun belangrijke wijkerfgoed, dit archiveren en delen laat aan de bewoners én buitenstaanders zien wat de urgentie is van hun verhalen. Zij zijn eigenaar van hun erfgoed, dat de wereld van morgen kan helpen veranderen.